

สังคมกำหนดวาระแห่งการปรองดอง

ประเวศ วะสี

๑. สังคมไทยกำลังเปลี่ยนแปลงสู่สังคมทางราบ อุปสรรคที่สำคัญที่สุดที่ทำให้ประเทศไทยไม่สามารถเจริญก้าวหน้า คือความเป็นสังคมทางตั้ง (Vertical society) ที่มีความสัมพันธ์ระหว่างคนข้างบนที่มีอำนาจกับคนข้างล่างที่ไม่มีอำนาจ สังคมแบบนี้เศรษฐกิจจะไม่ดี การเมืองจะไม่ดี และศีลธรรมจะไม่ดี และจะไม่มีวันดี ต่อให้พยายามอย่างไรๆ ทรานสโอดที่ไม่เกิดสังคมทางรวม (Horizontal society) ซึ่งเป็นสังคมที่ผู้คนมีความเสมอภาค รวมตัวร่วมคิดร่วมทำในพื้นที่ ในองค์กร ในเรื่องต่างๆ อย่างหลากหลาย

ถ้าสังเกตดูให้ดี จะเห็นพลังทางสังคมเติบโตขึ้น ประชาชนในระดับรากหญ้ารวมตัวเรียกร้องและกดดันทางนโยบายมากขึ้น กลุ่มทางสังคม วิชาการ การสื่อสาร ภาคธุรกิจ เข้ามามีบทบาทมากขึ้นในการเสนอแนะและถูกเชิญในประเด็นนโยบายสาธารณะ ชุมชนท้องถิ่นกำลังลงมือปฏิบัติในเรื่อง “ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง คู่มือการอภิวัฒน์ประเทศไทย” ฯลฯ ต่างๆ หลากหลายเหล่านี้ชี้ว่าสังคมไทยกำลังเปลี่ยนแปลงสู่สังคมทางราบ ซึ่งจะเป็นปัจจัยให้เศรษฐกิจ การเมือง และศีลธรรมดี

การเมืองเกือบจะไม่มีหวังว่าจะดีขึ้นได้ด้วยตัวเอง

แต่ถ้าสังคมเข้มแข็ง การเมืองจะดีขึ้น

ท่านที่ท้อแท้หมดหวังว่าเลือกตั้งไปแล้ว บ้านเมืองก็คงจะไม่ดีขึ้นขอให้คิดเสียว่า ไม่ว่านักการเมืองจะไม่ได้ดีอย่างไรๆ (ตามความเห็นของท่าน) การมีเลือกตั้งดีกว่าไม่มีเลือกตั้ง ถ้าไม่มีเลือกตั้งบ้านเมืองก็จะยุ่งยากและมีปัญหามากขึ้น ถ้าคิดได้ดังนี้ท่านจะมีความทุกข์น้อยลง ส่วนการที่บ้านเมืองจะดีขึ้นขึ้นกับสังคมเข้มแข็ง คือการรวมตัวร่วมคิดร่วมทำของคนไทยในทุกพื้นที่ในทุกองค์กร และในทุกเรื่อง อย่างที่กำลังเกิดขึ้น ซึ่งควรมีมากขึ้นและมีคุณภาพสูงขึ้น คุณภาพจะสูงขึ้นต่อเมื่อใช้ข้อมูล หลักฐานและความรู้ ซึ่งนักวิชาการ ควรทำงานสนับสนุนกระบวนการทางสังคมมากขึ้น

๒. ความปรองดองหลังเลือกตั้ง ด้วยความตระหนักว่ามีความแตกแยกทางการเมืองมากเกินไป จนนำไปสู่ความรุนแรง ถึงกับทำให้พี่น้องคนไทยต้องสูญเสียชีวิตไปอย่างน่าเสียดาย สังคมเรียกร้องความปรองดองพรรคการเมืองหลายพรรคประกาศนโยบายปรองดอง ซึ่งเป็นเรื่องที่ดีเร็วๆ นี้ก็มีเครือข่ายภาคธุรกิจออกมาเรียกร้องพรรคการเมืองให้มีกลไกที่ชัดเจนว่าหลังเลือกตั้งจะปรองดองอย่างไร ถ้าพรรคการเมืองซึ่งแข่งขันแบบเอาเป็นเอาตาย และเกิดบาดแผลแห่งความรุนแรงไปแล้วจะปรองดองกันเองก็คงเป็นเรื่องยาก สังคมต้องเข้ามากำหนดวาระแห่งการปรองดอง ถ้าสังคมสามารถกำหนดวาระให้การเมืองปฏิบัติได้จะเป็นความก้าวหน้าอย่างสำคัญ

ถ้าสังคมนำ การเมืองตาม จะทำให้ทำอะไรที่ดียิ่งง่ายขึ้นเยอะ
เพราะถ้าการเมืองนำ ฝ่ายค้านค้าน ฝ่ายเสียงประโยชน์ค้าน ทำให้ทำอะไรที่ดียาก
ฉะนั้น กลุ่มต่างๆ นักวิชาการ ภาคธุรกิจ สื่อมวลชน ควรรวมตัวกันเข้ามากำหนดวาระแห่ง
การปรองดอง

๓. **หลักการแห่งการปรองดอง** การปรองดองไม่ใช่ทำแบบเด็กอมมือ แค่นี้ก็ถ้อยแล้วพูดว่า “ดีกัน
นะๆ” แต่ต้องมีวัตถุประสงค์ หลักการ และวิธีปฏิบัติ เช่น

(๑) **ปรองดองเพื่อรวมตัวกันทำสิ่งใหม่ที่ดี** การแก้ปัญหาเก่าทำได้ยาก และจะทะเลาะกันมากขึ้น
เพราะปัญหาเก่ามีรากที่มายาวไกล และมีคนที่เกี่ยวข้องมากมาย การปรองดองไม่ควรเริ่มต้น
ที่การแก้ปัญหาเก่า เพราะจะปรองดองไม่สำเร็จ ปัญหาเก่าก็ทิ้งไว้ก่อน ให้เป็นเรื่องของ
กระบวนการทางกฎหมาย การเมืองไม่ควรไปยุ่งในระยะแรก การรวมตัวกันทำสิ่งใหม่ที่ดียิ่ง
กว่า และเมื่อทำสำเร็จจะรักกันมากขึ้น

(๒) **ต้องเปลี่ยนแปลงอย่างลึกซึ้งในหัวใจของแต่ละคน** โดยคิดว่าทุกคนเป็นเพื่อนมนุษย์ อาจมี
ผิดมีถูกได้ทุกคน เราจะต้องอยู่ร่วมกัน โดยเคารพศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นมนุษย์ของคนทุก
คน ลึกๆ แล้วคนทุกคนมีเมล็ดพันธุ์แห่งความดีในหัวใจ เราจะต้องเอาหัวใจของความเป็น
มนุษย์มาทำงานเพื่อประเทศของเรา การก้าวข้ามความเกลียดชังในหัวใจของตนเอง จะนำไปสู่
ความสุขและความสร้างสรรค์ร่วมกัน

(๓) **กำหนดเรื่องดีๆ มีประโยชน์ต่อประเทศชาติ ที่จะทำร่วมกัน เช่น**

- สร้างความเป็นธรรม – ลดความเหลื่อมล้ำ
 - สร้างความมั่นคงในชีวิตให้แก่เกษตรกร และผู้ใช้แรงงาน
 - ชุมชนท้องถิ่นจัดการตัวเอง
 - สร้างสัมมาชีพเต็มพื้นที่
 - ปฏิรูประบบความยุติธรรม
 - ปฏิรูประบบการศึกษา
 - ยุติความรุนแรงในจังหวัดชายแดนใต้
 - ยุติคอร์รัปชัน และสร้างธรรมาภิบาลในระบบการเมือง
- เป็นต้น

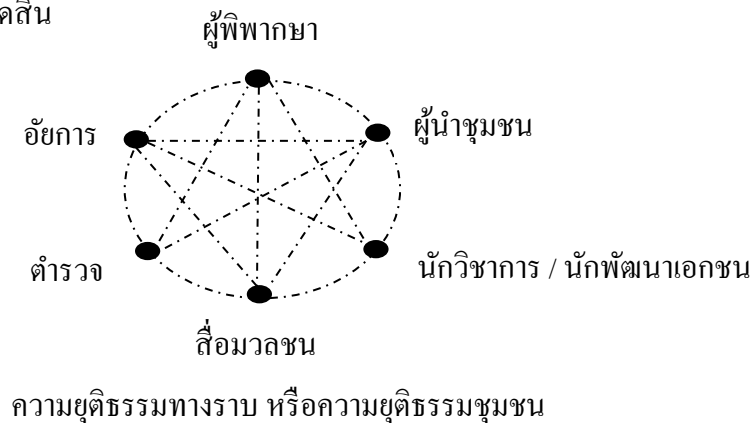
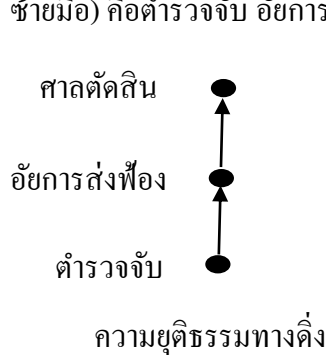
เรื่องต่างๆ ที่ยกตัวอย่างมาสำคัญมาก แต่ทำได้ยาก ลำพังอำนาจทำไม่ได้ ต้องร่วมมือกัน

(๔) **แนวทางการร่วมมือกันทำเรื่องดีๆ** เรื่องดีๆ ทำได้ยาก ประดุจเขื่อนภูเขา ต้องอาศัย
“สามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา” นั่นคือความร่วมมือ ๓ ฝ่าย คือ ฝ่ายสร้างความรู้ ฝ่ายขับเคลื่อนพลัง
ทางสังคม และฝ่ายอำนาจรัฐ ฉะนั้นในแต่ละเรื่องดีๆ ที่จะทำร่วมกัน ควรมีกุุ่มคนที่

ประกอบด้วยทั้งนักการเมืองจากพรรคที่จะร่วมกัน นักวิชาการ และภาคสังคม แล้วทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่องไม่ว่าใครจะมาเป็นรัฐบาล

เรื่องยากๆ ใช้อำนาจก็ไม่สำเร็จ แต่ต้องใช้การเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ (Interactive learning through action) เมื่อมีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติไปได้สักพักหนึ่งจะเกิดสิ่งที่มีค่ามาก ได้แก่ความเชื่อถือไว้วางใจกัน (Trust) เมื่อเกิดความเชื่อถือไว้วางใจกันจะเกิดความสุขและความสร้างสรรค์อย่างมหาศาล ทำให้ไปทำเรื่องยากๆ ได้

ต้องพยายามทำความเข้าใจความแตกต่างระหว่างการทำงาน “ทางดิ่ง” กับ “ทางราบ” ขอยกตัวอย่างความยุติธรรมทางดิ่ง กับความยุติธรรมทางราบ ความยุติธรรมทางดิ่ง (ตามภาพซ้ายมือ) คือตำรวจจับ อัยการส่งฟ้อง ศาลตัดสิน

ตามสำนวนคดี ในระบบแบบนี้คนจนไม่มีทางได้รับความยุติธรรม จะเอาเงิน เวลา และความรู้ที่ไหนมาสู้คดีได้ ในความยุติธรรมทางราบหรือความยุติธรรมชุมชน ที่คนอื่นๆ เช่น ผู้นำชุมชน นักวิชาการ / นักพัฒนาเอกชน สื่อมวลชน เข้าร่วมพูดคุยปรึกษาหารือ ทุกคนช่วยหาทางออกที่เป็นธรรม ในความยุติธรรมชุมชน ความเป็นชุมชนหรือความเป็นสังคมเป็นการใช้ปัญญา เกิดปัญหาร่วม เกิดสิ่งที่ดึงมาได้ ตำรวจคนเดียวกัน เมื่ออยู่ใน โครงสร้างทางดิ่ง เป็นคนน่าเกลียด แต่เมื่ออยู่ใน โครงสร้างทางราบ กลายเป็นคนน่ารัก ตำรวจก็รักชาวบ้าน ชาวบ้านก็รักตำรวจ เป็นการชนร่วมกันและความงามของความเป็นมนุษย์

เราติดอยู่กับการใช้โครงสร้างทางดิ่งมานาน จึงมียักษ์มารเต็มไปหมด

ถ้ารู้จักใช้พลังทางราบ หรือความเป็นสังคมจะเกิดปัญหาร่วม ที่ทำให้พบทางออก และทุกคนกลายเป็นคนน่ารัก

ถ้าปล่อยให้ให้นักการเมืองทำกันเอง เขาก็จะใช้อำนาจซึ่งเป็นทางดิ่ง ทำให้ทำเรื่องดีๆ เพื่อชาติบ้านเมืองไม่สำเร็จ และนำไปสู่ความแตกแยกรุนแรง สังคมต้องเข้ามากำหนดวาระการปรองดองทำเรื่องดีๆ โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมทางสังคม

(๕) ความร่วมมือระหว่างพรรคการเมืองที่จะทำเรื่องดีๆ เพื่อชาติบ้านเมือง สังคมควรที่จะเข้ามากำกับวาระการปรองดอง โดยทำความเข้าใจที่จะร่วมมือกัน ไม่ว่าผลการเลือกตั้งจะออกมาอย่างไร โดยใช้

กระบวนการทำงานร่วมกันในแนวราบ ตามที่กล่าวข้างต้น การเลือกตั้งก็เป็นกลไกอย่างหนึ่ง ซึ่งไม่ควรจะมาพรากความเป็นมนุษย์ของเราไป ไม่ว่าผลการเลือกตั้งจะออกมาอย่างไร คนไทยทุกคนควรจะร่วมกันทำเรื่องดีๆ เพื่อชาติบ้านเมืองของเราได้

ถ้าใช้หลักการนี้จะเกิดนวัตกรรมทางการเมืองขึ้น เช่น ถ้า พท. จัดตั้งรัฐบาลอาจเชิญบางคนจาก ปชป. มาเป็น รมต. หรือกลับกัน หรือแม้แต่ พท. กับ ปชป. ร่วมกันจัดตั้งรัฐบาลก็เป็นเรื่องที่เป็นไปได้ ซึ่งจะสลายข้ออ้างราวคาบ อย่างน้อยชั่วคราว แล้วช่วยกันทำเรื่องดีๆ ผู้คนจะมีความปลาบปลื้มยินดี คลายทุกข์ และเข้ามามีส่วนร่วม

อย่าลืมว่าหลังเลือกตั้งการทำงานจะต้องเปลี่ยนไปจากทางดิ่งเป็นทางราบที่มีความร่วมมือกันทุกฝ่าย คุณทักษิณก็ไม่ต้องใช้อำนาจทางดิ่งแบบเดิม นั่นแหละเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดเรื่อง และผมเคยเตือนไว้แล้ว ก็เหมือนตำรวจนั้นแหละที่เมื่ออยู่ใน โครงสร้างทางดิ่งเป็นคนน่าเกลียด แต่กลายเป็นคนน่ารักเมื่ออยู่ใน โครงสร้างทางราบ ในความร่วมมือกันทางราบใครๆ ก็เป็นคนน่ารักได้

๔. **สังคมกำหนดวาระการปรองดอง** ที่อธิบายมาทั้งหมดจะเห็นว่าความสำคัญอยู่ที่สังคม ไม่ได้อยู่ที่นักการเมือง ถ้าสังคมเข้มแข็งและเข้ามากำกับการทำงานนักการเมืองก็ทำเรื่องดีๆ ได้ แต่ทำไม่ได้ตามลำพังการเมืองเอง เพราะฉะนั้น ขณะนี้ที่มีความเคลื่อนไหวทางสังคม เช่น ผู้นำชุมชนท้องถิ่น ภาคประชาสังคม นักวิชาการ สื่อมวลชน และภาคธุรกิจ เป็นเรื่องที่ดียิ่งนัก และเป็นบุญนิมิตว่าจะเกิดสิ่งดีๆ ในบ้านเมือง ขอให้ภาคสังคมจงเข้มแข็ง และเข้ามากำหนดวาระแห่งการปรองดอง เพื่อรวมตัวกันทำสิ่งใหม่ที่ดี ที่มีประโยชน์ต่อประเทศชาติบ้านเมือง

เมื่อสังคมเปลี่ยนเป็นสังคมทางราบ คือมีการรวมตัวร่วมคิดร่วมทำในทุกพื้นที่ ในทุกองค์กร และในทุกเรื่อง เป็นสังคมเข้มแข็ง เศรษฐกิจจะดี การเมืองจะดี และศีลธรรมจะดี สังคมเข้มแข็งเป็นปัจจัยชี้ขาดอนาคตของประเทศชาติ